

OBSAH

ÚVOD	3
ČÁST OBECNÁ	4
(M. Valenta)	
1 Pojetí psychopedie a její postavení v systému věd	4
1.1 Pojetí psychopedie	4
1.2 Postavení psychopedie v systému věd	5
2 Terminologie v psychopedii	7
3 Z historie péče o osoby s mentálním postižením či jinou duševní poruchou	18
3.1 Koncepční změny v oblasti psychopedie spojené s novými legislativními úpravami	31
4 Práva osob s mentálním postižením (J. Michalík)	37
4.1 Vybrané mezinárodní dokumenty o ochraně práv osob s mentálním postižením	38
4.2 Způsobilost k právním úkonům	39
4.2 Právní a faktické důsledky omezení a zbavení způsobilosti k právním úkonům	41
4.4 Diskriminace a antidiskriminace	42
4.5 Kdy se o diskriminaci nejedná	46
4.6 Právní prostředky ochrany před diskriminací	47
5 Specifika osobnosti klienta s mentálním postižením i dalšími duševními poruchami	49
5.1 Osoby s mentálním postižením	49
5.2 Osoby s jinou duševní poruchou	54
5.2.1 Děti s pervazivní vývojovou poruchou	54
5.2.2 Děti s poruchami chování a emocí	55
5.2.3 Klienti se schizofrenií	56
6 Etiologie mentálního postižení	59
6.1 Prenatální příčiny	59
6.2 Perinatální příčiny	60
6.3 Postnatální příčiny	60
7 Diagnostika v psychopedii	62
7.1 Klinické diagnostické prostředky	63
7.1.1 Anamnéza	63
7.1.2 Pozorování	64
7.1.3 Rozhovor	66
7.1.4 Dotazník	68
7.1.5 Analýza produktů činnosti	69
7.1.5.1 Analýza písma	69
7.1.5.2 Analýza hry	70
7.1.5.3 Analýza kresby	75
7.1.6 Případová studie	80
7.2 Testové metody	81
7.2.1 Didaktické testy	81
7.2.2 Sociometrické testy	82
7.2.3 Psychodiagnostické metody	83
7.2.3.1 Vývojové škály	83
7.2.3.2 Pojetí inteligence a jejího testování	84

7.2.3.3	Testy specifických funkcí a schopností	88
8	Edukační systém a služby sociální péče určené osobám s mentálním postižením	91
9	Prevence mentálního postižení a integrace jedinců s mentálním postižením	99
10	Alternativní přístupy k edukaci a péči o osoby s mentálním postižením	108
10.1	Slovo o alternativě	108
10.2	Alternativní pedagogické koncepce 20. století	110
10.3	Antropozofická pedagogika	115
10.3.1	Waldorfská škola	117
10.3.2	Camphillské léčebné komunity	118
11	Terapeutické přístupy v péči o osoby s mentálním postižením	127
	(M. Valenta, O. Müller, J. Dosedlová)	
11.1	Klasifikace a charakteristika terapií využitelných v péči o osoby s mentálním postižením	128
11.1.1	Terapie hrou	128
11.1.2	Činnostní a pracovní terapie	129
11.1.3	Psychomotorická terapie	131
11.1.4	Terapie s účastí zvířete	133
11.1.4.1	Hipoterapie	133
11.1.4.2	Canisterapie	135
11.1.5	Expresivní terapie	136
11.1.5.1	Muzikoterapie	137
11.1.5.2	Dramaterapie	141
11.1.5.3	Arteterapie	147
11.1.5.4	Biblioterapie	151
11.1.5.5	Tanečně-pohybová terapie	154
12	Alternativní a augmentativní komunikace (M. Valenta)	160
13	Raná péče u jedinců s mentálním postižením (P. Jurkovičová)	176
13.1	Počátky a vývoj rané péče	176
13.2	Význam plasticity mozku pro ranou péči	177
13.3	Rodina jako partner i klient v rané péči	178
13.4	Raná péče jako komplex služeb	179
13.4.1	Cíle a služby rané péče	180
13.4.2	Principy služeb rané péče/intervence	181
13.5	Proces rané péče	182
13.6	Programy rané péče	183
13.6.1	Model Provázení	186
13.6.2	Program Portage	187
13.7	Poskytovatelé služby rané péče v České republice	189
13.7.1	Asociace pracovníků v rané péči	189
13.7.2	Společnost pro ranou péči	189
13.7.3	Slezská diakonie	190
13.8	Týmová spolupráce při rané péči	190
14	Psychopedická andragogika a gerontagogika (O. Müller, Z. Kozáková)	193
14.1	Pojetí a postavení v systému věd	193
14.2	Základní terminologie v oblasti psychopedické andragogiky	199
14.3	Základní terminologie v oblasti psychopedické gerontagogiky	205
14.4	Specifika seniorského věku v psychopedickém kontextu	210
14.4.1	Involuční a chorobné změny ve stáří	215
14.4.2	Demence Alzheimerova typu	220
14.4.3	Podpora osob seniorského věku závislých na péči	223
15	Sexualita osob s mentálním postižením (Z. Kozáková)	228

15.1	Postoje k sexualitě osob s mentálním postižením	230
15.2	Partnerství osob s mentálním postižením	234
15.3	Manželství osob s mentálním postižením	236
15.4	Rodičovství osob s mentálním postižením	237
15.5	Sexuální zneužívání osob s mentálním postižením	238
15.5.1	Doporučení pro omezení výskytu sexuálního zneužívání	240
ČÁST METODICKÁ		243
(M. Valenta, O. Müller)		
1	Teorie výchovy osob s mentálním postižením či jinou duševní poruchou	243
(O. Müller)		
1.1	Základní východiska	243
1.1.1	Obsah, formy a podmínky výchovy	246
1.1.2	Cíle a výsledky výchovy	248
1.1.3	Metody a další prostředky výchovy	250
1.1.4	Konkretizace vybraných výchovných metod uplatnitelných u osob s mentálním postižením ...	253
1.1.4.1	Terapeuticko-formativní metody	253
1.1.4.2	Dramatika (výchovná dramatika)	253
1.1.4.3	Program instrumentálního obohacení (P.I.E. – Programm of Instrumental Enrichment)	259
1.1.4.4	Alternativní a augmentativní komunikace	261
1.1.4.5	Podpůrné pedagogicko-rehabilitační metody	263
1.1.4.6	Další podpůrné léčebně (pedagogicko)-rehabilitační metody	267
1.2	Koncept bazální stimulace a její využití při edukaci jedinců s těžkým postižením	271
(M. Vítková)		
1.2.1	Okruh osob s těžkým postižením a souběžným postižením více vadami	271
1.2.2	Těžké postižení jako trvalé ohrožení vývoje a života	273
1.2.3	Zásady podpory těžce postižených žáků	274
1.2.4	Model „vnímání – představy – myšlení“ jako základ terapií ve speciálně pedagogické intervenci	275
1.2.5	Koncept bazální stimulace	279
1.3	Socializace osob s mentálním postižením (O. Müller)	285
1.4	Výchova dítěte s mentálním postižením v rodině	289
1.4.1	Další modely reakcí rodičů na výskyt postižení	291
1.4.2	Vlivy na rodinu s dítětem s mentálním postižením	292
1.4.3	Podpora poskytovaná rodinám dětí s mentálním postižením v České republice	294
1.4.4	Výchovné přístupy a organizace života v rodině s dítětem s mentálním postižením	295
1.5	Osobnost a profesní zdatnost psychopeda	298
1.6	Předškolní a školní výchova osob s mentálním postižením	301
1.6.1	Raná péče a předškolní výchova	301
1.6.2	Složky výchovy jako součásti výchovně-vzdělávacího procesu na základní škole	306
1.6.3	Výchova na základních školách speciálních	312
1.6.4	Vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami	314
1.7	Výchova v zařízeních sociálních služeb (O. Müller)	319
1.7.1	Specifika práce s osobami seniorského věku s demencí Alzheimerova typu	324
1.8	Standardy kvality sociálních služeb (Z. Kozáková)	333
1.8.1	Základní charakteristika standardů	334
1.8.2	Způsob hodnocení kvality pomocí standardů	334
1.8.3	Typy standardů	335
1.8.3.1	Procedurální standardy kvality sociálních služeb	335

1.8.3.2	Personální standardy kvality sociálních služeb.....	336
1.8.3.3	Provozní standardy kvality sociálních služeb.....	336
1.9	Příprava vstupu a vstup na volný trh práce (O. Müller).....	337
1.9.1	Sebeobhajování osob s mentálním postižením	340
1.9.1.1	Schůzky sebeobhájců	341
1.10	Volný čas a zájmová činnost.....	343
1.11	Společenské organizace a občanská sdružení.....	344
1.11.1	Vznik Společnosti pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o. s. (M. Mužáková)	344
1.11.2	Činnost SPMP po roce 1989.....	345
1.11.2.1	Sociální služby pro osoby s mentálním postižením	346
1.11.3	Vznik a rozvoj dalších nestátních neziskových organizací	346
1.12	Výchova osob s jinou duševní poruchou (O. Müller).....	349
1.12.1	Děti s pervazivní vývojovou poruchou.....	349
1.12.2	Děti s poruchami chování a emocí.....	353
1.12.3	Dospělí klienti s psychiatrickou diagnózou.....	354
2	Didaktika osob s mentálním postižením (M. Valenta)	356
2.1	Teorie vzdělávání osob s mentálním postižením	356
2.2	Teorie vyučování osob s mentálním postižením	361
2.2.1	Teoretická východiska procesu vyučování osob s mentálním postižením	361
2.2.1.1	Gnozeologická východiska vyučování	362
2.2.1.2	Psychologická východiska vyučování	363
2.3	Didaktické zásady	369
2.4	Didaktické metody.....	373
2.4.1	Motivační metody.....	374
2.4.1.1	Úvodní motivační metody.....	374
2.4.1.2	Průběžně motivační metody.....	375
2.4.2	Expoziční metody.....	375
2.4.2.1	Metody přímého přenosu poznatků.....	375
2.4.2.2	Metody zprostředkovaného přenosu poznatků	376
2.4.3	Metody fixační	381
2.4.4	Klasifikační metody	383
2.5	Vyučovací formy.....	386
2.6	Didaktické pomůcky	388
3	Vybrané předmětové didaktiky (M. Valenta).....	393
3.1	Smyslová výchova	393
3.1.1	Rozvoj diferenciací jednotlivých analyzátorů	393
3.2	Vyučování českého jazyka na prvním stupni základní školy praktické	398
3.2.1	Počáteční čtení na základní škole praktické	399
3.2.2	Počáteční psaní na základní škole praktické	402
3.4	Poznámky k vyučování matematiky.....	405
3.4.1	Matematické zkušenosti dětí před vstupem do školy a na začátku školní docházky.....	405
3.4.2	Geneze kvantitativních (mnohostních) představ vedoucích k pojmu přirozeného čísla	407
3.4.3	Početní výkony.....	408
3.4.4	Slovní úlohy.....	408
3.4.5	Geometrie	410
3.5	Metodika pracovního vyučování (vzdělávací oblast Člověk a svět práce).....	411
3.5.1	Odras zvláštností osobnostní struktury žáků s mentálním postižením v hodinách pracovního vyučování	411
3.5.2	Didaktické prostředky a obsah pracovního vyučování	414

3.6	Metodika výtvarné výchovy	420
3.6.1	Tvořivé pojetí výtvarné výchovy na základní škole praktické	421
3.6.2	Výtvarná výchova v nižších ročnících základní školy praktické	421
3.6.3	Výtvarná výchova ve vyšších ročnících základní školy praktické	428
3.7	Metodika hudební výchovy	431
3.7.1	Rozcvičování v hodinách hudební výchovy	433
3.7.2	Pěvecké činnosti	437
3.7.3	Instrumentální činnost	439
3.7.4	Hudebně-pohybové hry	441
3.7.5	Hudební poslech	442
3.8	Metodické poznámky k vyučování tělesné výchovy	444
3.8.1	Organizace tělesné výchovy	445
3.8.2	Obsah předmětu tělesná výchova	446
3.8.3	Dopravní výchova dětí s mentálním postižením	446
3.9	Sexuální výchova osob s mentálním postižením (Z. Kozáková)	449
3.9.1	Schéma sexuální výchovy	451
3.9.2	Principy sexuální výchovy	452
3.9.3	Základní východiska sexuální výchovy osob s mentálním postižením	453
3.9.4	Metody a formy sexuální výchovy	457
3.9.5	Obsah sexuální výchovy osob s mentálním postižením v období základního vzdělávání	458
3.9.5.1	Sexuální výchova osob s lehkým mentálním postižením	459
3.9.5.2	Sexuální výchova osob se středně těžkým mentálním postižením	462
3.9.5.3	Sexuální výchova osob s těžkým (hlubokým) mentálním postižením a souběžným postižením více vadami	465
Přílohy		468
Přehled možností studia speciální pedagogiky se zaměřením na psychopedii na vysokých školách v České republice		468
Adresář SPC (pro osoby s mentálním postižením, pro osoby s poruchami autistického spektra a pro osoby s kombinovanými vadami)		472
Ukázky IVP pro integrovaného žáka s mentálním postižením		475
LITERATURA		481